

ביאורים

לחלק הכתוב שבתורה, שניתן למשה מסיני, יש בודאי ערך עליון מאד - הוא ניתן ככתבו וכלשונו מאת הבורא בעצמו, כל אות ותג שבו מכוונים ומדוקדקים, ומכל אחד מהם ניתן לדרוש 'תילי תילים של הלכות'. לעומת זאת, לחלק שאינו כתוב קשה לנו לפעמים ליחס חשיבות מרובה, ובמיוחד למה שלא נכלל בהלכות שניתנו כ'הלכה למשה מסיני', אלא בתקנות ובגזרות שגזרו חכמים. אולם בדברי חז"ל מצינו שהדברים שבעל פה ואפילו תקנות חז"ל הינם חביבים מאד ובעלי מעלה עליונה.

הר"ן מביא בהקשר זה את מחלוקת החכמים, בשאלה האם רוב התורה היא בכתב או בעל פה, ומסביר שגם מי שסובר שרוב התורה היא בכתב, כוונתו לומר שרוב הדברים שבתורה מופיעים בה בפירושו, או נרמזים בה ונדרשים ממנה. לעומתו מי שחולק ואומר שרוב התורה היא תורה שבעל פה, סובר שההלכות שנאמרו למשה בעל פה וגזירות החכמים הם רוב התורה. נמצא שהחלק שאינו כתוב בתורה בפירושו, הוא החלק הגדול יותר.

עצם העובדה שבני האדם מקבלים על עצמם לעשות מעבר למה שהקב"ה חייב אותם, מבטאת את האהבה והרצון בקיום מצוות ה'. מעבר לכך, ניתן להסביר שעם ישראל זכה שהקב"ה נטע בהם נשמה אלוהית עליונה מאד, ובשעה שאדם מישאל זוכה לחדש בדברי התורה, או שחכם מחכמי ישראל זוכה לחדש תקנה חדשה, המקבלת תוקף של דברי התורה, הוא זוכה לחבר בין הנשמה האלוהית שבו לתורת ה' (עיי'ן אורות התורה פרק א). חז"ל ראו בתקנות ערך עליון מאד, ולכן על מנת לבססן ולחזקן הם לא השאירו מקום לערער אחריהם. דוגמה לדבר ניתן למצוא בגזירה על גבינות של גויים, שם רבי יהושע לא רצה לגלות את טעם האיסור, כדי להשאיר את הגזירה כדבר נתון שלא ניתן לערער ולדון עליו כלל, בדומה לדברי התורה שבכתב שלא ניתנים לערעור גם איננו מבינים את טעמם.

הרחבות

• הסבר מחלוקת ר' אלעזר ור' יוחנן

אמר רבי אלעזר: תורה רב בכתב ומעוט על פה... רבי יוחנן אמר: רב על פה ומעוט בכתב. המבי"ט מבאר את המחלוקת. לדעת רבי אלעזר רק ההלכות שנלמדו על ידי י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, הרי הן בכלל תורה שבכתב, ורק ההלכות למשה מסיני הן בכלל תורה שבעל-פה, ואם כן תורה שבכתב היא הרוב. אולם, רבי יוחנן סובר, שרק מה שמפורש בתורה הוא תורה שבכתב, ואין כאן מחלוקת במציאות [קריית ספר בהקדמה].

• תורה שבכתב ותורה שבעל-פה

ערבים עלי דברי דודים יותר מיינה של תורה. במבט ראשון, התורה שבכתב עליונה מהתורה שבעל-פה, שהרי היא ניתנה לנו על ידי הקב"ה, והיא מוחלטת ואינה ניתנת לשינוי. התורה שבעל-פה היא ניסיון של האדם לתפוס בשכלו את רצון ה' וליישמו בחייו, ולכן לכאורה, היא פחותה במעלתה מתורה שבכתב שניתנה מפי הגבורה. אך באמת מטרת נתינת התורה היא גילוי רצון ה' בארץ, הנעשה על ידי חכמי ישראל באמצעות התורה שבעל-פה, כפי שמבאר הסוטר, שעל תורה שבעל-פה אנו מברכים "וחיי עולם נטע בתוכנו" [טור אורח חיים סימן קלט]. כלומר, מקור תורה שבעל-פה הוא החיים של עם ישראל שלומד ומגלה את התורה בעולם. יוצא אם כן, שהתורה שבעל-פה עליונה בשרשה מתורה שבכתב (עיי'ן אורות התורה פרק א).

שאלות לדין

מדוע רבי אלעזר ורבי יוחנן לא סופרים את כמות הדינים והגזירות ומגיעים למסקנה ברורה?

איך הסכמת חכמים הופכת הלכה לדבר שנאמר בה-סיני? או שהיא נאמרה, או שלא!

לרפואת חזקיהו יהושע בן דבורה הי"ו

עיקר התורה הוא דברי חכמים

פי עקר התורה וגדל שכרה הוא במה שייגזרו החכמים ויתקנו במה שאין לו סמך מן התורה, שפך היא המסקנא בפרק "הנזקין" (גיטין ס א), אמרו שם: "אמר רבי אלעזר: תורה רב בכתב ומעוט על פה, שנאמר (הושע ח א): 'אכתב לו רבי תורתך', רבי יוחנן אמר: רב על פה ומעוט בכתב, שנאמר (שמות לד כז): 'כי על פי הדברים האלה, והא קתיב: 'אכתב לו רבי תורתך' - ? ההוא אתמוהי" קא מתמה: וכי אכתב לו רבי תורתך, והלא כמו זר נחשבו". ובאמת שאפלו רבי אלעזר שאמר שהתורה רב בכתב, לא רצה לומר שתנובו רבה במה שכתוב בה - שאי אפשר שלא ישתבש המעיין ברב המצוות או בכלל, אלא רצה לומר: שבמצוות שהתורה נדרשת בהן הוא רב התורה, ונכללו בזה תרי"ג מצוות ופרושיהן ובאורייהן, וכיון שכן, רב התורה יש לה רמז בכתב, ורבי יוחנן חלק ואמר שרב התורה על פה, כי בין אותם הדברים שהם הלכה למשה מסיני ובין התקנות שעשו חכמים כדי לעשות סג לתורה, הוא רב התורה. ונראה מסקנת הגמרא כרבי יוחנן שאמר: "לא פרת הקדוש ברוך הוא ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה", רוצה לומר: שעקר השכר הוא במה שיחדשו החכמים ובמה שיתקנו כדי לעשות סג לתורה. ולפיכך אמר לו (ע"ז לה א) רבי יהושע לרבי ישמעאל כששאלו- מפני מה אסרו גבינות של גויים? ולא רצה לגלות לו טעמו מן הטעם שאמר בגמרא, ואמר לו: "היאך אתה קורא - 'כי טובים דדיף' מיי"ן (שיר השירים א א), או: 'כי טובים דדיף' מיי"ן, אמר לו: 'אין הדבר כן, שהרי חבירו מלמד עליו: 'לריח שמניף טובים' (שיר השירים א ג). ואף על פי שאמרו במשנה: 'והשיאו לדבר אחר', רצונם לומר: שלא אמרו לו טעם האסור, אבל מנעו שלא ישאלוהו, ונתן לו טעם לדבר: "כי טובים דדיף מיי"ן, ורמזו על מה שאמרו בגמרא (ע"ז סו): "אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: ערבים עלי דברי דודים יותר מיינה של תורה". וזו המימרא יתחור פרושה על הדרך שפיתגנו, שאחרי שפאשר יספיקו החכמים על גזרה אחת תהיה מיד כאלו נאמרה למשה מפי הגבורה, באמת שראוי שיקבלו ישראל שפך גדול על מה שיקבלו הם בעצמם ברצונם מאשר יצוהו ה' יתברך ויעשוהו בעל כרחם.

רב - רוב דיני התורה. אתמוהי וכו' - הפסוק נכתב בלשון תמיהה. אי אפשר שלא ישתבש המעיין - אין אפשרות להבין את התורה בלי תוספות הביאור שקיבלו ממש מסיני (תושבע"פ). דדיף וכו' - האם קוראים דדיף או דודיף (האם הכוונה לכנסת ישראל או לקב"ה) וענה לו דודיף. חבירו - הפסוק הסמוך לו מוכיח שהכוונה לקב"ה. והשיאו לדבר אחר וכו' - כדי לא להשיב מהו טעם האיסור בגבינת נכרים הסיט את הדיון לענין אחר, מה כוונת הפסוק "דודיף" שבשיר השירים. ונתן לו טעם לדבר - הר"ן מבאר שלא היה כאן היסט הדיון אלא תשובה בדרך הרמז. מאשר - יותר מאשר.